

DEVLETİN KİTLESEL GÖZETLEME ARAÇLARININ ÖZGÜRLÜKLER VE HUKUK GÜVENLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ İLE BUNLARIN YASAL DAYANAKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

ANALYSIS ON LEGAL GROUNDS OF STATE'S MASS MONITORING
INSTRUMENTS AND THEIR IMPACTS ON FUNDAMENTAL
FREEDOMS AND LEGAL SECURITY

Civan BAŞAR*

Özet: Gelişen teknolojik imkânlar itibarıyla devlet organlarının kamu güvenliğinin tesisi maksadıyla kamuya açık alanlara kurulan görüntü kayıt sistemleri vasıtasıyla hem kitlesel gözetleme ve izleme faaliyeti yapılmakta hem de gerektiğinde bu faaliyetler kalabalık içerisindeki bir birey üzerinde de icra edilebilmektedir. Çeşitli kamu kurumları tarafından kamuya ait bina ve tesislerin güvenliğinin sağlanması bakımından o bina ve tesislerde de görüntü alma sistemleri ile gözetleme ve izleme faaliyetleri yapılmaktadır. Ancak bu şekilde faaliyetlerin kurallarını, yani uygulama esas ve usullerini, sınırlarını düzenleyen münhasır bir mevzuat düzenlemesi bulunmadığından, kamu kurumlarınca bu uygulamalar genel düzenlemelere dayanarak yapılmakta olup detay uygulamalar, uygulayan kurumun keyfiyeti altında kalmaktadır. Anılan kitlesel gözetleme ve izleme faaliyetlerinin kuralları ile ilgili mevzuat boşluğu bulunması nedeniyle, güvenlik ihtiyacı duyan herhangi bir gerçek veya tüzel kişi tarafından da evinin, apartmanının, sitesinin, bürosunun, mağazasının, marketinin, fabrikasının vb. yerin giriş, çıkış ve iç kısımlarına görüntü alma cihazları yerleştirilmekte ve keyfi şekilde bu faaliyetler yapılmaktadır. Üstelik yalnızca gözetleme ve izleme yapılmamakta, elde edilen görüntüler keyfi sürelerde muhafaza edilmekte, istenilen kişi ve kurumlarla paylaşılabilmektedir. Oysa kamuya açık alana geçildiğinde özel hayatın gizliliği sona ermektedir, ya da bu tür alanlarda kalabalık içerisinde fark edilmeme hakkı yok mudur, bu konuların iyi düşünülmesi ve tartışılması gerekmekte ve ivedilikle bu tür uygulamaların esas ve usullerini, sınırlarını, keza getirilen kuralların ihlali halinde uygulanacak cezai yaptırımlar ile idari tedbirler vb. konuları içeren münhasır mevzuat düzenlenmesi yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Aksi halde bu konuda her geçen gün uygulamalar kontrolden çıkacak kadar yayılmakta, artmakta ve adeta gözetleme altında bir yaşama doğru yol alınmaktadır. Bu bağlamda elbette güvenlik olmadan özgür-

lükleri yaşamının mümkün olmadığı gerçeğinin farkında olarak meselenin ele alınıp, kamu güvenliğı ile özgürlükler ve hukuk güvenliğı arasındaki dengenin de gözetilerek bu tür faaliyetlerin nasıl yapılması gerektiğı tartışılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kamera, Kent Güvenlik Yönetim Sistemi, Gözetleme, İzleme, Özgürlükler, Hukuk Güvenliğı, Hukuk Devleti, Toplum İçinde Fark Edilmeme Hakkı

Abstract: As technological progress maintains, both mass monitoring activities and, if deemed necessary, monitoring on an individual among crowd might be conducted by public authorities using cameras located in areas open to the general public for the purpose of providing public security. Moreover, in order to secure public buildings and facilities, several public institutions might be competent to conduct monitoring activities in those areas as well. However, since there is an absence of specific legislation regulating substantive and procedural rules defining the limits of those activities, public authorities are acting only in compliance with general rules and, in the situations where these rules remain silent, arbitrary applications are performed by competent authority. At the same time, due to aforementioned legal gap regarding the rules governing mass monitoring activities, any natural or legal person intending to provide security for his own can arbitrarily set up cameras in entrance, exit and inside of houses, buildings, offices, stores, markets, factories etc. and conduct monitoring activities. Furthermore, they do not only monitor, but also can keep recordings for an uncertain period of time and share them with any other individuals and institutions. In this context, a couple of questions should necessarily be asked such as “can areas open to the public abolish individuals’ rights to privacy” or “can people still enjoy the right to not being recognized among crowd or in society”. Those questions and related topics should be analysed and discussed in detail. Accordingly, it is obvious that there is an urgent need for adoption of a specific legislation regulating substantive and procedural rules defining limits for monitoring activities and, naturally, specifying criminal sanctions and administrative measures for infringement of these rules. Otherwise, arbitrary applications will be widespread and increase in an uncontrollable way which potentially lead to a life under surveillance. In this context, the legal problem should be analysed as being aware of the fact that it is not possible to enjoy freedoms without security and, appropriate solutions should be discussed by taking the balance between public and legal security and freedoms into consideration.

Keywords: Camera, the Urban Security Management System, Surveillance, Monitoring, Freedoms, Legal Security, State of Law, the Right to not Being Recognized in Society

I. GİRİŞ:

Tarihsel süreç içerisindeki gelişmeler ve uygulamalar göstermiştir ki; genel anlamda Devlet, özel anlamda ise Devlet aygıtının çalışmasını sağlayan ve yürürlükteki mevzuatta memurlar veya kamu görevlileri olarak adlandırılan devlet görevlileri, görevlerini yürütürken mümkün olduğunca fazla yetkiye sahip olmayı isterler. Yetki verildikçe zaman içerisinde bunların artırılmasını talep ederler.

Bu taleplerini, görevlerini başarıyla ve daha kolay yerine getirmek için yaparlar. Ancak özellikle güvenlik alanında verilen veya artırılan yetkiler, bireylerin hak ve hürriyetlerini kullanmalarına yeni engelleme ve sınırlamalar getirebilmektedir. Bunun içindir ki, kamuoyunda zaman zaman “güvenlik mi, özgürlük mü” şeklinde tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalarda, içinde bulunulan siyasi atmosfer ile toplumdaki suç işleme oranı ve yaşanan güvenlik sorunlarına göre kimi zaman güvenlik talebi, kimi zaman da özgürlük talebi öne çıkmaktadır. Ancak modern ve demokratik idare şeklini benimsemiş ve aranan koşullarıyla hukuk devleti olmayı becermiş olan ülkelerde, öncelikle vatandaşların insan hak ve hürriyetlerine evrensel ölçütlerde sahip olmalarının sağlanması ve bunun devam ettirilmesi hedeflenir. Kamu düzeni, genel sağlık ve terör gibi olağan tedbirlerin ötesinde ilâve önlem ve uygulamalara ihtiyaç gösteren durumlarda dahi sınırlayıcı önlemler ölçülü, orantılı, belli süreli ve açık kurallar içeren mevzuat hükümlerine göre icra edilir. Bir başka deyişle bu tür ülkelerde devlet organlarının hangi durumda hangi tedbir ve uygulamaları nasıl yapacağı hususları, evrensel hukuk devleti normlarına uygun şekilde yasal düzenleme metinlerinde yer alır ve bu mevzuat hükümlerine göre uygulamalar icra edilir. Elbette dayanak alınan mevzuat düzenlemeleri de evrensel ölçülere ve uluslararası normlara uygun olarak hazırlanmış metinler olur. Bu şekilde işleyen hukuk devleti yapılarında hiç bir devlet organı keyfi ve yasaya dayanmayan uygulama yapma yoluna gitmeyi düşünmez. Aksi yönde davranan görevlileri hakkında da duraksamadan gerekli disiplin ve adli işlemlerini yapar, bunun yanı sıra bu ihlâlin bir daha gerçekleşmemesi için de gereken idari tedbirlerini alır.

Peki, gerek demokrasisi gerek hukuk devleti yönünden henüz kurum ve kuralları ile uygulamalarını evrensel ölçütlere göre yerleş-

tirememiş ölkemizde özgürlük ve güvenlik denkleminde devletin ve organlarının insan hak ve hürriyetlerine yaklaşımlarının, yukarıda belirttiğimiz perspektifte uygun olduğunu söyleyebilir miyiz? Maalesef bu soruya “Evet” cevabı verilebileceğı kanaatinde değılim. Bu olumsuz kanaate varmamın sebepleri de makalenin konusunun irdelenmesi sırasında ortaya konulacaktır.

İşte bu makalede önce devletin kurumlarınca “Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri” kapsamında görüntü alma ve kayıt cihazlarıyla ilgili yapılan işlemler hukukilik perspektifinden irdelenecek ve vatandaşlar ile motorlu araçlarla ilgili ne tür tespitler yapıldığı ve hangi kayıtların tutulduğu konuları ile yakın gelecekte ne tür gelişmelerin öngörüldüğü hususlarında bilgi verilecek, bu arada kamu kurumları dışındaki özel kurum ve kuruluşlar ile müstakil konut, apartman ve siteler ile bunlara benzer yerlere yerleştirilen görüntü tespit ve kayıt cihazları ile yapılan kayıtların durumu da incelenecek, müteakiben bu işlemlerin yürürlükte bulunan hangi mevzuata dayanılarak yapıldığı ile bu mevzuatın yeterli olup olmadığı değıerlendirilecek, neticede tüm bu alanlarda özgürlükler ve hukuk güvenliğı açısından mevcut sorunların neler olduğu tartışılıp, nihayetinde önerilere yer verilecektir.

Ancak makalenin konusuyla bağlantısı çerçevesinde aşağıda kısaca yer verilecek “iletişime müdahale” ve “teknik araçlarla izleme” yol ve yöntemlerine ilişkin konular ise ayrı birer inceleme konusu olarak değıerlendirildiğinden bu makale kapsamında ayrıca irdelenmeyecektir.

II. VATANDAŞIN TAKİP VE GÖZETLENMESİ YOL VE YÖNTEMLERİNE GENEL BAKIŞ:

Bu konu bağlamında ölkemizde devlet kurumları ve görevlilerinin ce gerektiğinde vatandaşların iletişimlerinin takibi veya fiziki olarak günlük yaşam aktiviteleri, seyahatleri gibi davranış ve eylemlerinin takip ve gözetlemeleri, aşağıda özetle belirtildiğı şekilde bir kısmı çeşitli yasalarda açıkça düzenlenen yetki ve kurallara göre ve bir kısmı da yetki ve kuralları açıkça yasalarda düzenlenmemiş yol ve yöntemlerle yapılmaktadır:

1. İletişime Müdahale Yoluyla:

Suç işlenmesinin önlenmesine yönelik yapılan iletişime müdahale uygulamalarının, ancak 23.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5397 sayılı Kanunla¹ 2559 sayılı Polis Vazife Ve Salahiyet Kanunu ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev Ve Yetkileri Kanunu ile 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri Ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda yapılan yeni düzenlemeler neticesinde açık ve belli kurallara bağlandığı görülmektedir. Ancak bu düzenlemelerin yürürlüğe girdiği 2005 yılından günümüze kadar iletişime müdahaleyle ilgili karar ve uygulamalardan kamuoyuna yansıyan olaylara bakıldığında, bu düzenlemelerden sonra da idari denetim ile bu tedbirlere karar veren yargıların sıhhatli değerlendirme yapmaları ve isabetli karar vermeleri konularında çok önemli zafiyetler yaşandığı ve onlarca vatandaşın özel hayatlarına haksız yere müdahale edilerek mağdur edildikleri, üstelik bunların mahkeme/hâkim kararları marifetiyle yapıldığı bilgileri ortalığa saçıldı. Bu yaşananlar da anılan düzenlemelerin yeterli olmadığını, keza etkili ve sıhhatli denetim ve kontrol mekanizmalarını içermediğini göstermektedir.

Suçun önlenmesine yönelik iletişime müdahalede en hafifiyle manzara böyle iken, delil elde edilmesine yönelik olarak iletişime müdahale konusunu düzenleyen ve 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda² (CMK) yapılan düzenlemelerle de mümkün olduğunca açık kurallar getirilmeye çalışılmıştır. Ancak 2005 yılından beri kamuoyuna yansıyan ve bizzat yapılan soruşturma ve yargılama süreçlerinde gözlemlendiği üzere, bu tür iletişime müdahaleler istisnai uygulama olarak ve yasada başka surette delil elde etme imkânının bulunmaması hallerinde başvurulabilecek bir delil elde etme yöntemi olarak düzenlenmiş olmasına rağmen uygulamaya bakıldığında, adeta yasanın öngördüğü istisnai koşul düzenlemesi yokmuş gibi basit olaylar bile iletişime müdahale kapsamına giren suçlar olarak vasıflandırılarak, soruşturmaların önemli bir bölümü iletişime müdahale yöntemi üzerinden yürütülmüştür.

¹ 23.07.2005 tarih ve 25884 sayılı Resmi Gazete.

² 17.12.2004 tarih ve 25673 sayılı Resmi Gazete.

2. Teknik Araçlarla İzleme Yoluyla:

Devletin vatandaşı takip yöntemlerinden birisi olan ve 5271 sayılı CMK'nın 140'ıncı maddesinde yer alan **teknik araçlarla izleme, ses ve görüntü kaydı alma**³ yöntemi de suç delili elde edilmesine yönelik icra edilen bir yöntem olarak düzenlenmiştir. Kanımca bu yöntem kolluk görevlilerini yoran ve uzun süre gizlenerek icra edilmesi gereken zahmetli bir yöntem olması ve iletişime müdahaleye nazaran kolluk görevlilerince çok tercih edilmeyen bir uygulama olması nedeniyle bu konudaki ihlaller ve bunların doğurduğu şikâyetler, iletişime müdahale uygulamasında olduğu gibi çok fazla ortaya çıkmamıştır. Ancak buna rağmen bazı soruşturmalarda insanların aile fertleri ve arkadaşları ile olağan münasebetlerinin çok ciddi suç faaliyetleri olarak gösterilmesi ve öte yandan da hukuk devletinde olmaması gereken bir şekilde bizzat kamu görevlilerince basına servis edilmesi uygulamalarına rastlanmıştır.

3. Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri (KGYS) Kapsamında Farklı Amaçlara Yönelik Olarak Yerleşim Yerleri ile Şehir İçi Yol ve Sokaklar ile Şehirlerarası Yollara Yerleştirilen Görüntü Alma Cihazları Vasıtasıyla:

Öncelikle belirtmek gerekir ki günümüzde hızla yaygınlaşarak uygulanan yerleşim yerleri ile şehir içi ve şehirlerarası yollara yerleştirilen çeşitli görüntü alma cihazlarıyla o mahalde bulunan veya oradan geçen vatandaşların ve araçlarının görüntülerinin kayıt altına alınması, bu kayıtların muhafaza edilmesi, çeşitli amaçlara yönelik kullanılması, kurum ve kuruluşlara verilmesi ve nihayetinde silinmesi gibi işlemlerin usul ve esaslarını düzenleyen, bir başka deyişle bunların kurallarını içeren açık ve münhasır bir yasa ve yönetmelik düzenlemesi bulunmamaktadır. Keza kent güvenliğiyle ilgili olabilecek 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu veya 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Ka-

³ CMK'nın 140'ıncı maddesine göre yapılacak teknik araçlarla izleme ile ses veya görüntülerinin kayda alınması işlemi, maddede yer alan sınırlama gereği şüpheli ve sanıkların yalnızca kamuya açık yerlerdeki faaliyetlerinde ve işyerlerinde ve yine maddede sayılan belli suçlarla ilgili olarak yapılabilmektedir. Bu işlemler ancak hâkim kararıyla ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise, 24 saat içinde hâkim onayına sunulmak üzere Cumhuriyet Savcısının kararıyla yapılabilir. Nihayetinde bu işlemler kişilerin konutunda uygulanamaz.

nunu gibi yasalarda da bugüne kadar bu konuya ilişkin münhasır bir düzenleme yapılması yoluna gidilmemiştir.

Dolayısıyla ülkemizde hali hazırda münhasır ve açık bir düzenleme bulunmaksızın yerel yönetimler ile mülki amirlikler ve kolluk kuvvetleri tarafından belirtilen yerlere yerleştirilen çeşitli görüntü alma cihazları vasıtasıyla vatandaşların hareketleri ve araç geçişleri sürekli izlenmekte ve kaydedilmektedir.

Kent güvenliği kapsamında bu görüntü tespit ve kayıtları üzerinden trafik düzenlemesi ve trafik kuralları ihlallerinin tespiti ve cezalandırılması ile aranan şahıs ve araçların tespiti gibi kolluk hizmetlerinin icrası yapılmaktadır. Bunun yanı sıra her geçen gün bu görüntü kayıtlarının çeşitli sistemlerle entegrasyonu sağlanarak, elde edilen verilerden daha fazla hizmet alanında yararlanılabilmesi için araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) çalışmaları yürütülmektedir.⁴

Bu şekilde kamuya ait görüntü tespit ve kayıt cihazlarıyla vatandaşların hareketleri ve araç geçişlerinin görüntüleri her gün daha artan oranda kaydedilirken ve bunlara ilişkin cihaz ve yöntemlerin geliştirilmesine çalışılırken, kurallarının düzenlenmesine ilişkin mevzuat düzenlemesi konusunda herhangi bir gelişme görülmemektedir.

II. KULLANILAN GÖZETLEME YOL VE YÖNTEMLERİ:

Teknolojik imkânların gelişmesi ile birlikte devlet, kamu düzenini tesis ve idame etme ile suç işlenmesinin önlenmesi ve işlenen suçların faillerinin tespit ve yakalanarak haklarında gerekli soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin yapılmasının temini için gereken verilerin toplanmasına yönelik kullanacağı imkânlarını bu yönde geliştirmeye ve bu bağlamda da çeşitli özelliklere sahip kamera ve radar gibi cihazlardan oluşan sistemler ile internet ortamında bilgi transfer ağı gibi sistemleri yoğun olarak kullanmaya başlamıştır.

İllerde “Kent Güvenlik Yönetim Sistemi” adı altında Valiliklerce İl Emniyet Müdürlükleri nezdinde merkezler oluşturularak, illerin çe-

⁴ “kgys.ankara.pol.tr” (15.08.2015), “www.antalya.gov.tr/icerik/12/137/kent-guvenlik-yonetim-sistemi.html” (15.08.2015), “www.trabzon.pol.tr/sayfalar/MOBESE.aspx” (29.09.2016).

şitli meydan, cadde, sokak ve benzeri yerleri ile şehirlerarası yollara yerleştirilen görüntü alma veya radar gibi cihazlar vasıtasıyla veriler toplanmaktadır.⁵

Bu konuyu incelemekteki amaç devletin gözetleme araçlarının teknik detaylarını irdelemekten ziyade kullanılan yol ve yöntemleri hukukî perspektiften inceleyerek hukuk devleti prensipleri temelinde

⁵ Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) ve bağlılarına ilişkin resmi WEB sayfalarında “Kent Güvenlik Yönetim Sistemi” yanında “MOBESE” şeklinde bir kısaltmanın da kullanıldığı görülmektedir. Hatta “MOBESE” kısaltmasının, bahsi geçen görüntüleme vb. sistemlerin ilk kurulması aşamasında kullanılmaya başlandığı ve zaman içerisinde kamuoyunda da yaygın olarak kullanıldığı bilinmekle birlikte bu kısaltmanın açılımını resmi kaynaklarda yaygın olarak görmek pek mümkün olmamaktadır.

Bazı resmi WEB sitelerinde ise “Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu” olarak yazıldığı görülmüştür (Örn.: www.bayburt.pol.tr/Sayfalar/MOBESE.aspx, 04.10.2016).

EMG’nin “https://www.egm.gov.tr/documents/performans_2013.pdf” linkinde (29.09.2016) yer alan EMG’nin “2013 Yılı Performans Programı”nda yer alan “Temel Politikalar Ve Öncelikler” başlığı altında sıralanan önceliklerden birinde “MOBESE uygulamalarına etkili bir şekilde devam edilecektir.” şeklinde yazılan hedef bilgisinde bile MOBESE’nin açılımına yer verilmediği görülmektedir. Keza bunun gibi EGM’nin birçok yayınında da bu açılımın yazılmadığı ve kısaltma şeklinde belirtildiği görülmektedir.

Ancak gerek İçişleri Bakanlığı gerek Emniyet Genel Müdürlüğü ve gerekse de İl Emniyet Müdürlükleri WEB sayfalarında sistemin resmi adlandırılmasının “Kent Güvenlik Yönetim Sistemi” olarak belirtildiği görülmektedir.

Bu bağlamda Emniyet Genel Müdürlüğü Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı Kuruluş, Görev Ve Çalışma Yönetmeliğinin “Tanımlar” başlıklı 4’üncü maddesinde “MOBESE” ifadesine yer verilmemiş, ancak “KGYS” kısaltmasının açılımı olarak “Kent Güvenlik Yönetim Sistemi” ifadesine yer verilmiştir.

Bunun yanı sıra EGM’nin “<https://www.egm.gov.tr/EN/Pages/mobese.aspx>” linkinde (29.09.2016) İngilizce dili ile açılan sayfasında “MOBESE” kısaltmasının hemen yanında açılımı olarak “The Urban Security Management System” yazdığı görülmektedir. Bu açılımın Türkçe karşılığı da “Kent Güvenlik Yönetim Sistemi” şeklindedir. Ancak bu açılım “MOBESE” kısaltmasını oluşturan harflerle bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla çeşitli basın yayın organlarında zaman zaman yer aldığı üzere bu “MOBESE” kısaltmasının, bu sistemi kuran emniyet görevlilerinin isimlerinin baş harflerinden oluştuğu ve bunun hiç bir zaman resmi olarak açıklanmadığı şeklindeki bilginin doğru olma ihtimalini aklı getirmektedir.

Makalenin konusu olmadığından bu konuya daha fazla girilmemesi gerektiği kanaatindeyim. Ancak bu bilgi doğru ise; yeni bir keşif olmayıp gelişmiş ülkelerde uzun yıllar önce başlanılan bir sistemin benzerinin Türkiye’de oluşturulmasına ilişkin bir kamu hizmetinin, sistemle ilgili çalışan kamu görevlilerince bu şekilde şahsileştirilerek isimlerinin baş harflerinin kullanılmasının ve bunun da kamuoyundan gizlenmesinin, keza ilgili amirlerce de buna müsaade edilmesinin ve halen de konuya resmi bir açıklık getirilmemesinin “kamu hizmeti” ilke ve prensipleri ile bağdaşmadığı değerlendirilmektedir.

irdelemek olduğundan, aşağıda bu yol ve yöntemlerin başlıca olanları genel hatlarıyla ele alınacaktır.

Bu kapsamda devlet otoritesi tarafından tesis edilen ve kamera ve radar cihazları ile kurulan “Kent Güvenlik Yönetim Sistemi” adı altında “Bölge Görüntüleme Sistemi”, “Plaka Tanıma Sistemi”, “Hız Ölçüm Sistemi”, “Kırmızı Işık İhlal Sistemi” gibi alt bileşenleri olan sistem vasıtasıyla vatandaşların ve araçlarının görüntüleri kaydedilerek, alt bileşenin konusuna göre veriler elde edilmektedir.

1. Bölge Görüntüleme Sistemi:

Bu sistem içerisinde; yerleşim alanları dâhilinde ve genelde halkın yoğun olarak bulunduğu meydan, cadde, sokak ve bazı önemli kavşaklar ile yerleşim alanına giriş ve çıkış yerleri gibi kamuya açık alanlarda kurulan bir düzenek (Tak, direk vb.) üzerine istenilen sayıda sabit veya hareketli kamera cihazlarının yerleştirilmesi ve görüş alanına giren tüm görüntülerin, bu işle ilgili kurulan merkeze aktarılması ve bunların belli sürelerde muhafaza edilmesi işlemleri yapılmaktadır.⁶

Bu sistemlerde kameraların görüş alanına giren tüm görüntüler kaydedilmektedir. Bu bağlamda insanların yürüyüp geçmeleri, ayakta durmaları, bank ve benzeri bir şeyin üzerine oturmaları gibi görüntüler ile birbiriyle konuşan veya sarılan insanların görüntüleri ve bunun yanında kavgaya tutuşan insanların darp eylemleri ve hırsızlık, yankesicilik, gasp gibi suç eylemleri ile trafik kazası gibi değişik görüntülerin tamamı ayırt etmeksizin kaydedilmektedir.

Hatta sisteme bağlı kameranın görüş alanına giren bir suç eyleminin icra edildiğinin veya önemli bir olayın vukua gelmekte olduğunun tespiti halinde, merkezde bulunan görevlilerce kameranın hareket ettirilmesi ve görüntünün yakınlştırılması suretiyle hedef görüntüler daha detaylı izlenebilmektedir.

Bu tür görüntüleme sistemleri genelde il valilikleri nezdinde il emniyet müdürlüklerince oluşturulan merkezler vasıtasıyla işletilmekte-

⁶ Mete Yıldız/R.Erdem Erkul, “Elektronik Göz Ve Türkiye’de Kameralı Hayat”, www.inet-org.tr/inetconf11/bildiri/97.pdf (28.09.2016); www.mobese.gen.tr/hakkinda/ (04.10.2016); www.temateknoloji.com/cozumdetay/14/Bolge-Goruntuleme-Sistemleri (04.10.2016); www.eskisehir.pol.tr/Sayfalar/kgys.aspx (04.10.2016)

dir. Ancak ihtiyaç duyulan yerlere jandarma komutanlıklarınca da kamera sistemleri kurulmaktadır.

Bunun yanı sıra yine yerel yönetimler olarak daha nitelikli hizmet sunmak amacıyla kent ihtiyaçlarına yönelik belediye başkanlıklarınca da çeşitli yerlere kamera sistemleri kurulmakta, hatta kimi köy muhtarlıklarınca da ihtiyaç duydukları yerlere (özellikle köy giriş ve çıkışlarına) kamera yerleştirildiğine rastlanmaktadır.

2. Plaka Tanıma (Algılama) Sistemi:

Bu sistem içerisinde gerek şehirlerarası yollara gerekse de şehir içi yerleşim alanlarındaki yol güzergâhlarına yerleştirilen kamera sistemleri ile o noktadan geçen araçların görüntüleri ile birlikte plaka bilgilerinin algılanması ve hemen arkasından da merkeze bağılı sistem üzerinden algılanan plakanın bilgi tarama işleminin yapılması suretiyle hakkında kayıp, çalıntı veya herhangi bir sebeple aranmasına ilişkin kayıt bulunan araçların tespit edilmesi ve bunun yanı sıra da plaka bilgisi ile bu plaka üzerinden aracın sistemde kayıtlı marka ve rengi uyuşmayanların tespit edilmesi işlemleri yapılmaktadır.⁷

Burada hedef görüntü elbette araçlar ve plakaları olmakla birlikte, araç görüntüleri ile birlikte aracın ön tarafında oturan şahısların da görüntüleri kaydedilmekte, keza bu plaka tanıma sistemlerinin yaygınlaşması ve gelişmesi ile birlikte aranan-aranmayan gibi herhangi bir ayırma tabi tutulmaksızın vatandaşların tamamının hangi saat/dakika/saniyede nereden geçtiğine ilişkin bilgiler de kaydedilmiş olmaktadır.

3. Hız Ölçüm Sistemi:

Halk arasında kısaca “Radar” şeklinde ifade edilen bu elektronik yöntemde, hız ölçüm sistemiyle gerek şehirlerarası gerekse şehir içi yollara yerleştirilen sabit veya araç içerisine monte edilmiş seyyar elektronik hız ölçüm cihazları ile o bölgeden geçen araçların hızlarının ölçülmesi ve o bölge için geçerli hız limitini aşan araçların tespit edilmesi işlemleri yapılmaktadır.⁸

⁷ “www.antalya.gov.tr/icerik/12/137/kent-guvenlik-yonetim-sistemi.html” (04.10.2016)

⁸ “www.bursa.pol.tr./Duyurular/Sayfalar/Duyuru_1.aspx” (05.10.2016); “www.usak.pol.tr./Duyurular/Sayfalar/sehir_ici-trafik-uygulamaları.aspx” (05.10.2016)

Bu sistemin uygulanmasının amacı, öncelikle araçların belirlenen hız limitleri içerisinde kullanılmasını sağlamaya yönelik bir caydırıcılık oluşturulması ile bu şekilde uygun hızlarda araç kullanma alışkanlığının geliştirilmesi ve yerleştirilmesi olup, bunun yanında belirlenen hız limitlerini aştığı tespit edilen sürücülere yönelik de limit hızı aşma oranına göre belli idari para cezaları ile cezalandırılmalarının sağlanmasıdır.

4. Kırmızı Işık İhlâl Sistemi:

Bu sistem doğası gereği yerleşim alanlarında şehir içi yol güzergâhlarında bulunan ve trafiğin düzenini sağlamaya yönelik kurulan trafik ışık sistemlerinin bulunduğu yerlere kurulmakta ve trafik ışıklarına entegre olarak çalışmakta olup, anılan yerlerde kırmızı ışığı ihlâl eden araçların görüntülerinin ve ihlâl anı fotoğraflarının tespiti işlemini yapmaktadır.⁹

Kırmızı ışık ihlaline yönelik tespit yapan bu sistem ile genelde araçların ihlâl esnasında arka kısım görüntüleri tespit edilmekte ve bu tespit sonucunda da söz konusu kural ihlalini yapan araç sürücülerinin, idari para cezası ile cezalandırılmaları ve neticede bu uygulama ile de araç sürücülerinin trafik ışık düzenine riayetlerinin sağlanarak kent içi trafik düzeninin tesisi ve idamesi amaçlanmaktadır.

5. Yakın Gelecekte Öngörülen Gelişmeler:

Çağımızın özelliği itibarıyla teknolojik ilerlemenin hız kazanmış olması nedeniyle, özellikle gelişmiş ülkelerde yukarıda belirtilen sistemlerin işletilme yöntemleri ile elde edilen verilerden daha fazla sonuç çıkarılmasına ilişkin gelişmeler gözlemlenmektedir.

İşte bu perspektifte Emniyet Genel Müdürlüğünce de bazı projeler üzerinde çalışılmaktadır. Bunlardan en önemlisi Türkiye Bilimsel Ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) nezdinde başlatılan “Kent Güvenlik Yönetim Sistemlerinden (KGYS) Elde Edilen Video Görüntülerinden Anlamlı Sonuçlar Çıkarmaya Yarayacak Akıllı Destek Yazılımlarının Geliştirilmesi” konusunu içeren çalışmadır.¹⁰

⁹ “kgys.ankara.pol.tr/goruntuleme_sistemi.php” (05.10.2016); “www.antalya.gov.tr/icerik/12/137/kent-guvenlik-yonetim-sistemi.html” (04.10.2016)

¹⁰ TÜBİTAK Kamu Araştırmaları Destek Grubu (KAMAG), 1007-EGM-2013-01 Çağ-

Bu çalışmayla KGYS sistemleri kapsamında elde edilen görüntü kayıtları üzerinden “Kişi Analiz Modülü”, “Kalabalık Analiz Modülü”, “Trafik Analiz Modülü”, “Nesne Analiz Modülü” gibi bir çok farklı modül üretilmesi amaçlanmaktadır.¹¹

Bu modüller kapsamında yapılmak istenen analizlerin öne çıkanları şunlardır¹²:

- a. Tanımlanmış kişisel özelliklere göre ayırım yaparak kişiyi bulma veya eşkal tespiti yapma.
- b. Bir veya daha fazla kamerada işaretlenmiş şahsın, diğer kamera görüntülerinde aranması.
- c. Canlı görüntü üzerinde işaretlenen kişinin kamera ile otomatik takip edilmesi.
- d. Belirli alanlara insan girişı olması durumunda alarm oluşturulması.
- e. Tek bir kameranın görüş alanında belirli bir alanda toplanan insan sayısının tespiti ve belirli bir sayıyı aşması halinde alarm oluşturulması.
- f. Tanımlanmış araç özelliklerine göre menü üzerinden arama yapılabilmesi.
- g. Örnek görüntü üzerinden olacak şekilde bir veya daha fazla kameradan işaretlenmiş aracın diğer kamera görüntülerinde aranması.
- h. Belirli bir alandan geçen araç sayısının belirlenmesi.
- i. Canlı görüntü üzerinde işaretlenen aracın yakınlştırılarak kamera ile otomatik takip edilmesi.
- j. Bir veya daha fazla kameradan işaretlenmiş bölge içerisindeki nesnenin diğer kamera görüntülerinde aranması.
- k. Şüpheli paket, kutu, bavul gibi ebadı belirlenmiş nesneler için alarm oluşturulması.

rı No’lu Doküman, “tubitak.gov.tr/sites/default/files/1007-egm-2013-01.pdf”, (06.10.2016).

¹¹ Aynı Doküman.

¹² Aynı Doküman s.3-4.

Üretilmek istenen modüllerde görüldüğü üzere, KGYS kapsamında elde edilen görüntüler üzerinden daha fazla faydanın elde edilmesi ve bu kapsamda genelde kamu güvenliğinin, özelde ise birey güvenliğinin tesisi ve idamesi konusunda başarının mümkün olduğunca artırılmasının hedeflendiği değerlendirilmektedir.

Gelişme konusunda il bazında da projeler geliştirilmekte olup, başına yansıyan haberlere göre Ankara ilinde hâlihazırda toplam 1078 kamera ile KGYS'nin işletildiği, Gölbaşı ve Polatlı ile Kızılcahamam ilçelerinde de KGYS'lerin kurulumunun tamamlandığı, diğer ilçeler için de KGYS kurulumlarının planlandığı, keza kent içerisinde birçok kritik yere daha yeni kurulum çalışmalarına devam edildiği ve Ankara genelindeki tüm kameraların KGYS projesi kapsamında aynı çatı altına alınmasına yönelik çalışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır.¹³

6. KGYS Dışında Kamu Kurumlarının Binaları ile Bunların Dışındaki Özel Kurum Ve Kuruluşlar İle Müstakil Konut, Apartman Ve Siteler İle Bunlara Benzer Yerlere Yerleştirilen Görüntü Tespit Ve Kayıt Cihazları İle Yapılan Kayıtlar:

Artık günlük yaşamda başlıkta sayılan birçok yere yerleştirilen ve o yerlere girenlerin ve o yerlerden çıkanların görüntülerinin kamera vasıtasıyla çekilip kaydedilmesi kanıksanmış bir olgu haline gelmiş, keza olağanlaşmıştır.

Bünyelerinde 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun hükümlerine göre özel güvenlik teşkilatı bulunan veya özel güvenlik şirketlerinden hizmet satın alma yoluyla özel güvenlik görevlileri bulunduran tüzel kişilerin bina ve tesislerinin giriş çıkışlarıyla bina ve tesis içerisindeki çeşitli yerlere yerleştirilen kamera cihazları vasıtasıyla bu özel güvenlik görevlilerince görüntüler izlenmekte, kaydedilmekte ve belli sürelerde muhafaza edilmektedir.

Bunların başında kamu kurumlarının kullandığı ve kamu hizmeti sunumu yapılan binaların çoğunda giriş, çıkış ve lüzum görülen merdiven, koridor vb. yerlerine kameralar yerleştirilmek suretiyle gerek çalışanların gerekse de kamu hizmeti almaya gelen vatandaşların gö-

¹³ Hürriyet Ankara, "Başkente Kameralı Koruma, 1078 Göz İzliyor" başlıklı haber, 24.09.2016 tarihli nüsha, s.3.

rüntüleri çekilmekte, kaydedilmekte ve belli sürelerde muhafaza edilmektedir.

Kamu binaları dışında son yılların tüketim merkezleri olarak teşkil edilen alışveriş merkezlerinde, çıplak gözle kabaca sayıldığında bile oldukça fazla sayıda kameranın güvenlik adı altında sürekli kayıt yaptığı görülmektedir.

Alışveriş merkezleri dışında lokantalar, kafeteryalar, benzin istasyonları, mağazalar gibi irili ufaklı işyerlerinden mahalle bakkallarına kadar birçok küçük işyerinde, kalabalık sayıda insanın ikâmet ettiği konut ve sitelerden az sayıda daireden oluşan apartmanlara kadar birçok binada ve bizzat dairelerin kendi giriş kapılarında, hatta ibadethanelerde dahi bu şekilde kamera sistemlerinin kurulup görüntü kaydı yapıldığı görülmektedir.

Bu tür güvenlik maksadı yanında bazı şirketlerin üretim birimlerinde işleyişin kontrolü ve üretimin istenildiği gibi yapılması ile istismar eylemlerinin önlenmesi gibi amaçlarla da kamera sistemleri kurulmaktadır.

III. GÖRÜNTÜ ALMA, KAYDETME VE MUHAFAZA ETME İŞLEMLERİNİN DAYANAĞI MEVZUAT VE YETERLİLİĞİ İLE İLAVE MEVZUAT İHTİYACI:

Bir insanın görüntüsünün çekilmesinin özel hayat ile ilgili olması nedeniyle gerek kamu gücünü kullanan kamu kurumlarınca gerekse de özel kurum ve kuruluşlarca yapılacak görüntü alma işlemlerinin, bireyin güvence altına alınmış olan temel hak ve özgürlüklerine müdahale oluşturup oluşturmadığı ve hangi normlara göre hareket edilmesi gerektiğinin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Görüntü alma işlemiyle ilgili olarak kamu kurumları ile özel kurum ve kuruluşların amaçları ve dayanakları bakımından ortak yanları bulunmakla birlikte farklı yanları da bulunmaktadır. Zira kamu kurumlarının görevleri kapsamında sorumlu oldukları il veya ilçe ya da ülke çapında yükümlülükleri olabilmekte, ancak özel kurum ve kuruluşların ise faaliyet gösterdikleri yer (tesis, işletme vb.) ile sınırlı olarak yükümlülükleri bulunmaktadır.

1. KGYS Kapsamında Kurulup İşletilen Görüntü Alma İşlemlerinin Dayandığı Mevzuat Ve Yeterliliği:

3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun “Görev” başlıklı 2 nci maddesinde İçişleri Bakanlığının görevleri şu şekilde sayılmıştır:

“Madde 2 – İçişleri Bakanlığının görevleri şunlardır:

a) Bakanlığa bağlı iç güvenlik kuruluşlarını idare etmek suretiyle ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü, yurdun iç güvenliğini ve asayişini, kamu düzenini ve genel ahlakı, Anayasada yazılı hak ve hürriyetleri korumak,

b) Sınır, kıyı ve karasularımızın muhafaza ve emniyetini sağlamak,

c) Karayollarında trafik düzenini sağlamak ve denetlemek,

d) Suç işlenmesini önlemek, suçluları takip etmek ve yakalamak,

e) Her türlü kaçakçılığı men ve takip etmek,

f) Yurdun iç politikasına, il ve ilçelerin genel ve özel durumları ile ilgili değerlendirmeler yapmak ve Bakanlar Kuruluna tekliflerde bulunmak,

g) Ülkenin idari bölümlere ayrılması, il ve ilçelerin genel idarelerini, mahalli idareleri ve bunların merkezi idare ile olan alaka ve münasebetlerini düzenlemek,

h) (Mülga: 29.5.2009 - 5902/25 md.)

i) Nüfus ve vatandaşlık hizmetlerini yürütmek,

j) Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.”

3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununun 1 nci maddesi ise İçişleri Bakanlığının ülkenin emniyet ve asayişini hangi kurumlarla sağlayacağını şu şekilde düzenlemiştir:

“Madde 1 – Memleketin umumi emniyet ve asayiş işlerinden Dahiliye Vekili mesuldür.

Dahiliye Vekili bu işleri, kendi kanunları dairesinde hareket eden Emniyet Umum Müdürlüğü ile Umum Jandarma Komutanlığı ve icabında diğer bütün zabıta teşkilatı vasıtasile ifa ve lüzum halinde İcra

Vekilleri Heyeti kararile ordu kuvvetlerinden istifade eder.”¹⁴

Bu düzenlemelerde tam bir kavram birliğı olmasa da ülkenin kamu düzeninin tesisi ile bu bağlamda emniyet ve asayiş hizmetlerini yürütme sorumluluk ve görevi İçişleri Bakanlığına tevdi edilmiş olup, bu görevlerini ise Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı vasıtasıyla yürüteceğı, gerektiğinde diğerk kolluk teşkilatları ile de bunu yapabileceğı, keza ihtiyaç doğması durumunda Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk Silahlı Kuvvetleri birliklerinden de yararlanabileceğı belirtilmiştir.

Ülkenin mülkî yapılanması gereğı illerde bu görevleri İçişleri Bakanına adına valiler yerine getirmekte olup, valilerin bu konu ile ilgili görevlerine ilişkin düzenleme 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11 nci maddesinde şu şekilde yer almaktadır:

“Madde 11: A) Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir. Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenliğini korumak için gereken tedbirleri alır. Bu maksatla Devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam eder, bu teşkilat amir ve memurları vali tarafından verilen emirleri derhal yerine getirmekle yükümlüdür.

B) Memleketin sınır ve kıyı emniyetini ve sınır ve kıyı emniyetiyle ilgili bütün işleri, yürürlükte bulunan hükümlere göre sağlar ve yürütür.

C) İl sınırları içinde huzur ve güvenliğı, kişı dokunulmazlığıнын, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğıнын sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindendir.

Bunları sağlamak için vali gereken karar ve tedbirleri alır. Bu hususta alınan ve ilan olunan karar ve tedbirlere uymayanlar hakkında 66 ncı madde hükmü uygulanır.

Ç) Jandarma, polis, gümrük muhafaza ve diğerk özel kolluk kuv-

¹⁴ 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu’nun yürürlüğe girdiğı 1982 yılından itibaren ve özellikle de 25.07.2016 tarih ve 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 23’üncü maddesiyle 2’inci maddesinde yapılan değışiklik de dikkate alındığında, 3201 sayılı kanununda sayılan Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı yanında Sahil Güvenlik Komutanlığının da sayılması gerektiğı değıerlendirilmektedir.

vetlerinin bütün ast ve üstlerinin il içine münhasır olmak üzere geçici veya sürekli olarak vali tarafından yerleri değiştirilebilir ve bundan hemen İçişleri, Gümrük ve Tekel Bakanlıklarına bilgi verir.

D) (Değişik: 29/8/1996 - 4178/1 md.) Valiler, ilde çıkabilecek veya çıkan olayların, emrindeki kuvvetlerle önlenmesini mümkün görmedikleri veya önleyemedikleri; aldıkları tedbirlerin bu kuvvetlerle uygulanmasını mümkün görmedikleri veya uygulayamadıkları takdirde, diğer illerin kolluk kuvvetleriyle bu iş için tahsis edilen diğer kuvvetlerden yararlanmak amacıyla, İçişleri Bakanlığından ve gerekirse Jandarma Genel Komutanlığının veya Kara Kuvvetleri Komutanlığının sınır birlikleri dahil olmak üzere en yakın kara, deniz ve hava birlik komutanlığından mümkün olan en hızlı vasıtalar ile müracaat ederek yardım isterler. Bu durumlarda ihtiyaç duyulan kuvvetlerin İçişleri Bakanlığından veya askeri birliklerden veya her iki makamdan talep edilmesi hususu, yardım talebinde bulunan vali tarafından takdir edilir. Valinin yaptığı yardım istemi geciktirilmeksizin yerine getirilir. Acil durumlarda bu istek sonradan yazılı şekle dönüştürülmek kaydıyla sözlü olarak yapılabilir.

..."

İlçelerde ise, aynı Kanunun 32'inci maddesiyle kaymakamların genel ve özel kolluk kuvvetlerinin amiri olduğu belirtilmiştir.¹⁵

5442 sayılı Kanunun 11'inci madde birinci fıkrası (C) bendinde, il sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufla müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi ödev ve görevleri kapsamında valilerin gereken karar ve tedbirleri alacağının; 32'inci madde birinci fıkra (Ç) bendinde da aynı ödev ve görevler kapsamında kaymakamların da ilçelerinde gereken karar ve tedbirleri alacağının amir hükümler olarak düzenlendiği görülmektedir.

Yukarıda yer verilen yasa düzenlemelerinde görüldüğü üzere

¹⁵ 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 9'uncu maddesinde valiler ilde Devletin ve Hükümetin temsilcisi ve ayrı ayrı her Bakanın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtası olduğu belirtilmiş, ancak Kaymakamların ise aynı Kanunun 27'inci maddesinde yalnızca hükümetin ilçede temsilcisi olduğu belirtilmiş ve 31'inci maddesiyle de valinin talimat ve emirlerini yerine getirmekle yükümlü kılınmıştır.

kamu düzeninin tesisi ile bu bağlamda da vatandaşın mal ve canının emniyeti ve asayişin temini bakımından yönetsel yapı içerisinde; ülke çapında İçişleri Bakanlığının, il çapında valilerin ve ilçelerde de kaymakamların tedbir almakla yükümlü kılındığı anlaşılmaktadır.

İşte makalenin ana konusu olup, “Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri” olarak adlandırılan ve çeşitli alt bileşenleri olan kamera ile görüntü alınması, kaydedilmesi ve belli bir süre muhafaza edilmesine ilişkin işlemler, yukarıda belirtilen yasa düzenlemeleri kapsamında üst yapıda İçişleri Bakanlığı merkez teşkilatının¹⁶ ve aşağıya doğru da valilikler ve kaymakamlıklar nezdinde kolluk kuvvetlerinin suç işlenmesinin önlenmesi, işlenen suçların faillerinin tespiti, trafik düzeninin sağlanması ve uymayanların cezalandırılması gibi kamu düzeninin tesisi ile emniyet ve asayişin sağlanmasına yönelik alınan tedbirler kapsamında icra edilen işlemlerdir.

Bu tür işlemlerin yapılmasıyla ilgili, yani KGYS sistemlerinde kullanılan görüntü alma, kaydetme, muhafaza etme ve bu verileri adli, idari ve kolluk hizmetlerinin icrasında kullanma konularını düzenleyen münhasır bir kanun düzenlemesi bulunmamaktadır. Keza bu konuda usul ve esasları düzenleyen ikincil mevzuat düzenlemesi de bulunmamaktadır. Bu nedenle de KGYS’lerin uygulanmasının dayanağı olarak kamu düzeninin tesisi ile emniyet ve asayişin teminine ilişkin genel düzenlemelere dayanılması zarureti doğmaktadır.

Makaleyi yazmaya başlamadan evvel kaynak araştırması sırasında bu konuyla ilgili olarak tarafımdan hem Emniyet Genel Müdürlüğüne hem de Jandarma Genel Komutanlığına, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca, aşağıda ilgili kısmına yer verdiğim dilekçeler¹⁷ ile müracaat edilerek bilgi istenmiştir:

¹⁶ Merkez teşkilatta bu işlemler, 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 29’uncu maddesine göre İçişleri Bakanlığının bağlı kuruluşu olarak sayılmış olan Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından yapılmakta, ancak kent merkezleri için fiilen yapılmış olan ve devam eden projelere bakıldığında KGYS çalışmalarının genel olarak planlama ve koordine işlemlerinin Emniyet Genel Müdürlüğü teşkilatında Bilgi İşlem Daire Başkanlığı bünyesindeki Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri Şube Müdürlüğü tarafından yapıldığı görülmektedir.

¹⁷ Jandarma Genel Komutanlığına 07.09.2015 tarihli, Emniyet Genel Müdürlüğüne 13.10.2015 tarihli gönderilen iki ayrı bilgi edinme dilekçesi.

“... hazırlamakta olduğum makalemde kurumunuzun Türkiye genelindeki bu uygulaması ile ilgili doğru bilgiler üzerinden incelememi yapıp kamuoyuna faydalı bir çalışma sunabilmem ve bu sistemlerin problemleri yönlerinin ortaya konularak hukuk devleti yapısına daha uygun hale getirilmesine katkı sağlamak bakımından, Kent Güvenliği Yönetimi Sistemleri (KGYS) kapsamında kamera sistemleri, Plaka Tanıma Sistemi (PTS), Hız veya Ortalama Hız ölçüm vb. amaçla yapılan görüntü tespitleri ile ilgili olarak elde edilen kayıtların, gerek il ve ilçe merkezlerinde gerekse de kurumunuz merkez biriminde;

a. Ne kadar süre ile muhafaza edildikleri ve muhafaza edilirken herhangi bir nedenle aranan şahıs veya araç olup olmadığına bakılıp bakılmadığı ve muhafaza işleminde bunların farklı uygulamaya tabi tutulup tutulmadıkları,

b. Hangi kayıtların ne kadar süre sonra ve hangi prosedür ve kuralara göre silindikleri,

c. Bu kayıtları talep eden adli merciler dışında diğer kamu kurumları ile özel tüzel kişiler ile gerçek kişilere verilip verilmediği,

d. 5442 ve 2559/2803 sayılı kanunlarda münhasır düzenleme bulunmaması karşısında, kurumunuz ve bağlı birimlerince elde edilen bu görüntü kayıtlarının, muhafazası, silinmesi, kullanılması ve başka kurum ve kuruluşlara verilmesi iş ve işlemlerinin nasıl yapılacağına ilişkin idari düzenlemeler (genelge, tamim vb.) bulunup bulunmadığı,

hususlarında tarafıma 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu hükümleri uyarınca bilgi verilmesi, saygılarımla talep olunur.”

Bu dilekçelerime karşılık her iki kurumdan da cevap verilmiş, ancak bu cevaplar içerisinde konuya ışık tutacak herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

Emniyet Genel Müdürlüğünce verilen cevap yazısında¹⁸ “... talep ettiğiniz bilgilerin niteliği itibariyle ayrı bir araştırma ve çalışma neticesinde oluşturulabilecek türden olduğu, bir kısmının kurum içi uygulamalara yönelik olduğu değerlendirildiğinden cevap verilemeyeceği hususunu bilgilerinize rica ederim. ” şeklinde cevap verilmiştir.

¹⁸ Emniyet Genel Müdürlüğünün 05.11.2015 tarih ve 93235275-54585-54601-(91234)/114/143738 sayılı cevap yazısı.

Jandarma Genel Komutanlığınca verilen cevap yazısında¹⁹ ise “... Başvurunuzda belirtmiş olduğunuz hususlarla ilgili olarak yapılan inceleme neticesinde; Jandarmanın, görüntü ve plaka tespiti ile ilgili işlemleri 2803 sayılı Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Kanunu ve Yönetmeliği, 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun verdiği yetkiler çerçevesinde yürüttüğü tespit edilmiştir. ...” şeklinde cevap verilmiştir.

Yukarıdaki iki önemli kolluk teşkilatı kurumunun yazı içeriklerinden, konunun hukukî yönüne verilen önem derecesinin yeterli ve arzu edilen seviyede olmadığı izlenimi edinilmiştir.

Oysa inceleme konusu işlemler bakımından, kamu gücü ve yetkisinin kullanılarak özel hayata müdahaleyi de içeren hassas bir konuda hiç bir münhasır düzenleme bulunmamasının hukuk devleti açısından izah edilebilir bir durum olmadığı kanaatindeyim. Ancak bu kadar önemli bir konuda karşımıza çıkan tablo bu şekildedir.

2. KGYS Dışında Kurulup İşletilen Görüntü Alma İşlemlerinin Dayandığı Mevzuat Ve Yeterliliği:

KGYS dışında kamu kurumlarının iştiğal ettiği bina ve tesislerde ilgili kamu kurumunun amiri tarafından, özel kurum ve kuruluşlarının bulunduğu bina ve tesislerde ilgili özel kurum ve kuruluşun yetkili yöneticisi tarafından, küçük esnaf kuruluşlarının iştiğal ettiği dükkânlarda esnaf tarafından, müstakil konutlarda sahibi/kiracısı tarafından, apartman veya sitelerde ise yöneticileri/yönetim kurulları tarafından genel güvenlik kaygısı ile tuvaletler gibi özel alanlar dışında bina/tesis/konut/dükkân giriş ve çıkışı ile içerisindeki ortak kullanım alanları ile bazı çalışma alanlarında yerleştirilen kameralarla görüntülerin kaydedilmesi ve belli sürelerde muhafaza edilmesi işlemlerine ilişkin olarak, alışveriş merkezleri haricinde adı geçen yerlerin ilgili olduğu mevzuatlarında münhasır bir düzenleme bulunmamaktadır.

Bu nedenle de bunların sorumlu yöneticilerinin/sahiplerinin genel güvenlik kaygıları ve bununla ilgili sağlamak yükümlülüğünde

¹⁹ Jandarma Genel Komutanlığı’nın 02.10.2015 tarih ve “Başvurunuz Hakkında” konulu ve bilâ sayılı cevap yazısı.

oldukları öncül koşulları sağlayarak, olası hukukî ve cezaî sorumlulukla muhatap olmamak düşüncesi temelinde hareket etmelerine bağlı olarak alınan tedbirler olduğu değerlendirilmektedir.

Zira bir kamu kurumunun hizmet gördüğü tesis veya binada, hem çalışanların hem de hizmet almaya gelenlerin asgari güvenliğinin temin edilmesi o kurumun amirine/yöneticisine tevdi edilmiş bir yükümlülüktür. Elbette mutlaka kamera sistemi oluşturması gerektiğine ilişkin bir zorunluluk bulunmamakla birlikte, olası bir olayın vukua gelmesini müteakip güvenliğin sağlanması için neden teknolojik imkânlardan faydalanılmadığının da doğal olarak izah edilmesi ve imkânlar mevcut olduğu halde kamera sisteminin kurulmamasının bir yönetim zafiyeti ve kusuru olarak değerlendirilmesi söz konusu olabilecektir.

Özel kurum veya kuruluşların sahipleri veya yöneticileri tarafından da hem önleyici ve caydırıcı olması gayesiyle hem de vukua gelecek olaylardan dolayı zarar görenlere karşı doğması muhtemel hukuki sorumluluk çerçevesinde bu sorumluluğun azaltılması ya da ortadan kaldırılması veya başkasına yöneltilebilmesini sağlamak gayesiyle, diğer tedbirlerin yanında kamera sistemi kurulmasına yönelik tedbirin de alınması yoluna gidilmektedir.

Ancak bu gibi yerlerden alışveriş merkezlerinde (AVM), Alışveriş Merkezleri Hakkında Yönetmeliğin²⁰ 19'uncu maddesi ikinci fıkrasında yer alan;

“Alışveriş merkezinde bebek bakım odası ve tuvalet gibi niteliği itibariyle kayıt altına alınması uygun olmayan alanlar dışındaki ortak kullanım alanları kamera ile kayıt altına alınır ve bu kayıtlar en az otuz gün süreyle saklanır. Bu kayıtların saklanması alışveriş merkezi yönetimi sorumludur.”

şeklindeki hüküm gereğince alışveriş merkezlerinin belirtilen sınırlar dahilinde kamera sistemi kurup işletmeleri mevzuat ile zorunlu kılınmış ve bu sorumluluk da alışveriş merkezinin yönetimine tevdi edilmiştir.

Netice itibariyle KGYS dışında, bu alanda da genel sorumluluk

²⁰ 26.02.2016 tarih ve 29636 sayılı Resmi Gazete.

çerçevesinde alınan tedbirler kapsamında görüntü alma, kaydetme ve muhafaza etmeye yönelik sistemlerin kurulduğu anlaşılmaktadır.

3. İlave Mevzuat İhtiyacı:

a. KGYS Kapsamında İlave Mevzuat İhtiyacı:

İlave mevzuat ihtiyacı olup olmadığının tartışılmasından önce Anayasa'nın "Cumhuriyetin Nitelikleri" başlıklı 2'inci maddesinde belirtilen ve Türkiye Cumhuriyetinin bir "HUKUK DEVLETİ" olduğuna ilişkin hükümde ne kastedildiğinin açıklanması önem arz etmektedir. Zira bu konuda neden mevzuat ihtiyacı olduğunu belirleyecek en önemli ve öncelikli kriter budur.

Hukuk devleti deyimi, vatandaşlarının devlete karşı güven beslemelerini sağlayacak ve onlara hukuk güvenliği içerisinde yaşama imkânı sunacak devlet için kullanılmıştır.²¹

Anayasa Mahkemesi 1976 yılında verdiği bir kararında,²² "Hukuk devletinin temel unsuru, bütün devlet faaliyetlerinin hukuk kurallarına uygun olmasıdır. Hukuk devleti insan haklarına saygı gösteren ve bu hakları koruyucu, adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendisini zorunlu sayan ve bütün faaliyetlerinde hukuka ve Anayasaya uyan bir devlet olmak gerekir. Hukuk devletinde yasa koyucu organ da dâhil olmak üzere, Devletin bütün organları üstünde hukukun mutlak bir egemenliğe sahip olması, yasa koyucunun faaliyetlerinde kendisini her zaman Anayasa ve hukukun üstün kuralları ile bağı tutması gerekir." şeklinde hukuk devletinde olması gereken temel özellikleri belirtmiştir.

Bu saptamalardan görüldüğü üzere hukuk devletinde hukukun üstünlüğü şemsiyesi altında devlet organlarının bütün faaliyetlerinin hukuka uygunluğunun sağlanması en önemli özellik olarak ortaya konulmaktadır.

Fakat burada hukuk devletinin bir kanun devleti demek olmadığını da göz önünde tutmak gerekir. Bakıldığında mutlak monarşilerde de kanun bulunmaktadır ancak bunlara hukuk devleti denmesi

²¹ Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, 8. Baskı, Yetkin Yay., Ankara, 2004, s.114.

²² Anayasa Mahkemesi, KT:25.05.1976, E:1976/1, K:1976/28, AYMKD.,S.14, s.189.

mümkün değildir. Zira kanun da baskıcı ve adaletsiz olabilir. Onun için hukukun üstünlüğünde, dayanan değerler bakımından yasanın üstünlüğünden daha koruyucu bir mekanizma bulunmaktadır.²³

KGYS olarak adlandırılan ve her geçen gün bilişim dünyasındaki teknolojik gelişmelere paralel olarak yöntem ve tekniklerde kaydedilen gelişmelerle daha geniş alanda daha çok insan, araç ve nesnenin gözetlenip takip edilmesi söz konusu iken, yukarıda belirtildiği üzere bazı önemli temel özelliklere sahip olması gerektiği düşünülen bir hukuk devletinde bu işlemlerin yapılışına ilişkin usul ve esasları içeren, bir başka deyişle işlemlerin adım adım hangi kurallara göre yapılması gerektiğini düzenleyen bir mevzuat düzenlemesi olması gerektiği izahtan varestedir. Ancak bu konuda maalesef münhasır bir düzenleme bulunmamaktadır.

Hâlbuki gerek mesleği icabı gerekse de özel işleri için yaşadığı veya gittiği kent içerisinde bir yerden bir yere giden ve belli yerlere uğrayan bir vatandaşın, bu faaliyetleri sırasında onlarca kamu kurumuna ait kamera sistemleri ile görüntüleri kaydedilmekte, bunun yanında bir de kamu kurumları dışında gerek işyerlerine gerek konutlara ait diğer onlarca kamerayla da görüntülendiği göz önüne alındığında, kuralları belirlenmemiş bir şekilde vatandaşlarının sürekli gözetlenip takip edilmesine müsaade eden bir devlet görüntüsü ortaya çıkmaktadır.

Bu konu sorulduğunda ise alacağınız cevap, özel hayata müdahale edecek şekilde kamera izlemesi yapılmadığı, yalnızca kamuya açık alanlarda görüntülerin elde edildiği vb. şeklinde olacaktır. Yani böyle bir cevapla, herkesin ortak kullanabildiği alanlarda ve zaten doğal olarak bakıldığında herkesin görebildiği insan, araç ve nesnelerin görüntülerinin kaydedildiği anlatılmak istenecektir.

Ancak meseleye hukuk devleti penceresinden bakıldığında; ülke çapında gerek kamu kurumlarınca gerekse kamu kurumu dışında gerçek şahıslar veya özel kurum ve kuruluşlarca istenildiği kadar görüntü alma cihazı yerleştirilmesi, görüntülerin elde edilip kaydedilmesi ve belli sürelerde de muhafaza edilmesine ilişkin herhangi bir kural içeren mevzuat düzenlemesi yapılmamış olması, keza bunlara ilişkin

²³ Bülent Tanör/Necmi Yüzbaşıoğlu, 1982 Anayasasına Göre Anayasa Hukuku, 6. Bası, Beta Yay., İstanbul, 2004, s.90.

şikâyet yapılması hali dışında etkili bir denetim mekanizması geliştirilmemiş olmasının, hukuk devleti bakımından normal karşılanabilecek bir durum olmadığı ve endişe edilmesi gerektiği kanaatindeyim. Zira kamuya açık alanlarda olsa da gerek kamu görevlilerince gerek diğer kişilerce vatandaşın gözetlenmesi ve takip edilmesi gibi kişiyi yakından ilgilendiren bu tür uygulamalarda, hukuka uygun münhasır kural ve esaslar belirlenmediğinden insan hakkı ihlalleri yaşanma riski her zaman söz konusu olabilecektir.

Üstelik Yargıtay 12'inci Ceza Dairesinin 03.04.2012 tarihli ilâmında²⁴ yer alan;

“... özel hayat kavramının; kişinin sadece gözlerden uzakta, başkalarıyla paylaşmadığı, kapalı kapılar ardında, dört duvar arasındaki yaşantısı ve mahremiyetinden ibaret değil, herkesin bilmediği veya bilmemesi gereken, istenildiğinde başka kişilere açıklanabilen, tamamen kişiye özel hayat olayları ve bilgilerin tamamını içermesi karşısında, kamuya açık alanda bulunduğu dahi, ‘kalabalığın içinde dikkat çekmezlik, tanınmazlık, bilinmezlik’ prensibinin geçerli olduğu ve kamuya açık alana çıkan her kişinin, bu alandaki her görüntü veya sesinin kaydedilip, sürekli ve izinsiz olarak elde bulundurulmasına rıza gösterdiğinin kabulünün mümkün bulunmadığı...”

şeklindeki çok yerinde ve isabetli değerlendirmesi göz önüne alındığında, bu alanda hukukun üstünlüğü değerleri yönünden ne kadar dikkatli ve hassas olunması gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu anlayış çerçevesinde esasen kişilerin teknik araçlarla izlenmesi ve ses veya görüntülerinin kayda alınmasına ilişkin 5271 sayılı CMK'nın 140'ıncı maddesine²⁵ göre bu işlemin maddede sayılan belli

²⁴ Yargıtay 12'inci Ceza Dairesi, 03.04.2012, 2011/7345 Esas, 2012/8936 Karar sayılı ilâmı, Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bilgi Bankası (20.10.2016).

²⁵ CMK'nın “Teknik Araçlarla İzleme” başlıklı 140'ıncı maddesi şu şekildedir:
“Madde 140:

(1) Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebepleri bulunması ve başka suretle delil elde edilememesi hâlinde, şüpheli veya sanığın kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri ve işyeri teknik araçlarla izlenebilir, ses veya görüntü kaydı alınabilir:

...
(2) (Değişik: 24.11.2016-6763/28 md.) Teknik araçlarla izlemeye hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilir. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kararlar yirmi dört saat içinde hâkim onayına

suçlar için, ancak kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması ve başka surette delil elde edilememesi halinde şüpheli addedilen kişinin kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri ve işyerinde ve de hâkim kararıyla belli süreler içerisinde yapılabileceği ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararıyla yapılabilse de bu kararın 24 saat içinde yine hâkim onayına sunulması gerekmektedir.

Şimdi başlamış bir ceza soruşturması veya kovuşturması kapsamında bile bu kadar sıkı kurallara ve sınırlamalara tabi olarak ve hâkim kararıyla yapılabilen teknik araçlarla izleme faaliyetinin, KGYS veya diğer benzeri uygulamalarla mevzuatla belirlenmiş kurallara tabi tutulmadan ve etkili denetim olmaksızın yapılmasını, hukuk devleti kriterleri ile izah etmenin pek mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.

Bu değerlendirmeler ışığında konuyu mevzuat ihtiyacı bakımından ele aldığımızda, kamu düzeninin tesisi ile emniyet ve asayişin temini konularında kanunla yetkili ve yükümlü kılınmış mercilerce bu genel görevleri kapsamında KGYS kurma ve işletme yetkisine sahip bulunduğu, ancak bu işlemleri nasıl ve hangi sınırlamalar içerisinde hangi kurallara göre yapacaklarına ilişkin uygulamaya yönelik esas ve usulleri belirleyen mevzuat düzenlemelerine ihtiyaç bulunduğu kanaatindeyim.

b. KGYS Dışındaki Sistemlerle İlgili İlave Mevzuat İhtiyacı:

KGYS dışında özel kurum ve kuruluş ile konut gibi yerlerde yapılan görüntü çekilip kaydedilmesi ve muhafaza edilmesi işlemleriyle ilgili olarak da yukarıda²⁶ izah edildiği üzere yine meseleye “HUKUK

sunulur. Hâkim kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi hâlinde kayıtlar derhâl imha edilir.

(3) (Değişik:21.2.2014-6526/14 md.) Teknik araçlarla izleme kararı en çok üç haftalık süre için verilebilir. Bu süre gerektiğinde bir hafta daha uzatılabilir. Ancak, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi hâlinde, hâkim yukarıdaki süreler ek olarak her defasında bir haftadan fazla olmamak ve toplam dört haftayı geçmemek üzere uzatılmasına karar verebilir.

(4) Elde edilen deliller, yukarıda sayılan suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturma dışında kullanılamaz; ceza kovuşturması bakımından gerekli olmadığı takdirde Cumhuriyet savcısının gözetiminde derhâl yok edilir.

(5) Bu madde hükümleri, kişinin konutunda uygulanamaz.”

²⁶ Bknz. yukarıda s.17-19.

DEVLETİ” penceresinden bakılması gerekmektedir. Zira bu işlemlerde KGYS’deki gibi kamu yönetimi sorumluluğuyla hareket edilmesi söz konusu olmamakla birlikte, anılan özel kurum ve kuruluş ya da konut gibi yerlerin sahipleri veya yöneticilerinin o yer ile sınırlı da olsa tedbir alma yükümlülüklerinden kaynaklanan ve de hukukî ve cezaî sorumluluğa kadar uzanabilecek haller söz konusu olabileceğinden ve bunun yanında elbette güvenlik kaygısıyla bu tür tedbirlerin uygulanması söz konusu olmaktadır.

Ancak burada hukuk devleti açısından asıl önemli olan husus, bu işlemlerin yapılması sırasında, yani kameraların ve kayıt cihazlarının kurulumlarının yapılması ve bizzat çekim, kayıt ve muhafaza işlemleri ile bu elde edilen kayıtların izlenmesi ve başka kurum ya da şahıslarla paylaşılmasına ilişkin konularda hangi kurallara göre hareket edileceği ve bu küçükü büyüklü kamera sistemlerinin kimler tarafından nasıl ve hangi kriterlere göre denetleneceği, keza ihlallerin tespiti halinde ne yapılacağı hususlarını düzenleyen mevzuat düzenlemelerine ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

Yukarıda²⁷ belirtildiği üzere özel kurum ve kuruluşlar açısından bu konuda yalnızca alışveriş merkezlerinde kurulan kamera sistemlerine ilişkin düzenleme bulunmaktadır. Anılan Alışveriş Merkezleri Hakkında Yönetmeliğin 19’uncu maddesi ikinci fıkrası detaylı olarak usul ve esasları düzenlemekten uzak olsa da, keza kanunla düzenlenmesi gereken bir alanda üst norm eksikliği bulunsa da, bu kadar mevzuat boşluğu olan bir alanda en azından böyle bir uygulamanın yapılmasıyla ilgili yükümlülük ve sorumluluğun kime ait olduğunu belirleyen bir düzenlemenin varlığının bile önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Uygulama usul ve esaslarının neden önemli olduğu konusunu bir örnek üzerinden incelersek daha açıklayıcı olacaktır: Bir apartman yöneticisinin, kat malikleri kurulunun aldığı karar doğrultusunda binanın giriş kapısı ile bazı merdivenler ve binanın yan ve arka taraflarına kamera cihazları yerleştirerek güvenlik tedbiri almak üzere bir elektronik mağazası ile anlaştığını düşünelim. Şimdi burada elektronik mağazası sahibinin, bahsi geçen kameraları yöneticinin belirttiği yerlere

²⁷ Bknz. yukarıda s.17.

yerleştirip sistemi çalıştırmasıyla ilgili hangi kurallara tabi olduğu ve hangi sınırlamalara dikkat etmesi gerektiğine ilişkin konularla ilgili bakıp ona göre hareket edebileceği bir mevzuat bulunmadığından kulaktan dolma ve genel bilgilerle işini yapmak durumunda kalacaktır. Oysa kameralar yerleştirirken, hem adı geçen apartmandaki hem diğer komşu apartmanlardaki hem de oradan geçen insanların özel hayatlarını ihlâl etmeyecek şekilde kameraların görüş açılarının çok dikkatli ayarlanması gibi birçok hassas konu dikkate alınarak bu işin yapılması gerekmektedir.

Keza kayıtları ne kadar süre ile muhafaza edecek şekilde sistemi ayarlaması gerektiğine ilişkin bir mevzuat da bulamayacak ve yine aynı şekilde kendi bildiğine göre ve monte ettiği cihazın teknik kapasitesi çerçevesinde muhafaza süresini de ayarlayacaktır.

Sistemin kurulmasını müteakip bu sefer de apartman yöneticisi sistemi hangi kurallara göre işleteceğine ilişkin bakacağı bir mevzuat düzenlemesi bulamayacak ve o da bildiği, duyduğu kadarıyla bunu yapacaktır. Yani görüntülerin çekilmesi, kaydedilmesi, belli sürede muhafaza edilmesi ve kendisi veya talep eden apartman sakini veya dışarıdan insanlara izlettirmesi ya da talep eden diğer kişi, kurum ve kuruluşlarla paylaşması gibi konularda nasıl davranması gerektiğine ilişkin münhasır bir mevzuat düzenlemesine bakıp da ona göre hareket etmesi mümkün olmayacaktır.

İşte bu basit örnek üzerinde görüldüğü üzere bu alanda gerçekten bir başıboşluk durum söz konusudur. Genel düzenlemelerin ve yargı içtihatlarının yorumlanması ile elbette bazı sınırlar tespit edilebilir, ancak hukuk eğitimi almamış insanlardan bunun beklenmesi pek gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır.

Bu konuyla ilgili olarak en küçük dükkân sahibinden en büyük mağaza sahibine ve atölye, fabrika, kafeterya, lokanta, otel vb. tüm diğer özel kurum ve kuruluşlar yönünden de durum çok farklı değildir.

Bu itibarla da gerek yukarıda yer verilen örnekteki elektronik mağazası sahibi ile apartman yöneticisinin hukuk güvenliği gerekse de görüntü çekimi, kaydı ve muhafazası şeklindeki uygulama nedeniyle görüntü çekimine muhatap olan ve özel hayatlarına müdahale edilmesi riski altındaki insanların hukuk güvenliğinin temini ve hukukun

üstünlüğü değeri bakımından bu gibi uygulamaların kurallarını ve uygulama usul ve esaslarını, denetimini, keza ihlal eylemleri için müeyyideleri düzenleyen mevzuat düzenlemelerinin yapılmasına ihtiyaç bulunduğı kanaatindeyim.

Bu örnek dışında gerek kamu çalışanlarının gerekse özel kurum ve kuruluş çalışanlarının mesaisi sırasında sürekli kamera gözetimi altında tutulmaları gibi uygulamalarla ilgili konuda da hangi kurallarla hareket edilmesi gerektiğine bakıldığında; irdelenmesi gereken konunun, 8 saat mesaiye devam eden bir şirket çalışanın mesaisi sırasında özel hayatının söz konusu olup olmadığı konusudur. Elbette bu konuda da münhasır bir mevzuat düzenlemesi bulunmaması nedeniyle bugüne kadar mevzuattan kaynaklanan sorunların tartışılması ve bu konunun geliştirilmesi mümkün olmamış, ancak genel mahiyette özel hayata müdahale çerçevesinde cılız denebilecek bir ilgi söz konusu olmuştur. Ancak bu konu çerçevesinde de mevzuat düzenlemesine ihtiyaç bulunduğı kanaatindeyim.

IV. ÖZGÜRLÜKLER VE HUKUK GÜVENLİĞİ AÇISINDAN SORUNLAR:

Vatandaşların günlük yaşam faaliyetlerini sürdürürken kimi yerlerde uyarı levhaları ile haberdar edilmek ve kimi yerlerde de hiç bir uyarı vasıtası kullanılmadan haberdar edilmeksizin onlarca kamera ile görüntülerinin kayda alınmasının, gerek kişi özgürlükleri ve gerekse de hukuk güvenliği açısından nasıl bir yaşam atmosferi yarattığı hususu ile bunun kişi üzerindeki etkilerinin önemsenmesi ve bu konuya çok özenli ve hassas yaklaşılması gerektiğı kanaatindeyim. Zira devlet aygıtının en temel amacı, vatandaşlarının huzur ve refah içerisinde özgürce yaşamalarını sağlamaktır.

Bu aşamaya kadar örneklerle izah edildiğı şekilde vatandaşların günlük yaşamlarında görüntülerinin bu kadar fazla kayda alınması nedeniyle yaratılan ortam ve özellikle de bu gözetleme teknolojilerindeki gelişme, İngiliz filozof ve toplum kuramcısı Jeremy Bentham'ın mahkûmların sürekli gözetlenebilmesi için 1785'te tasarladığı ve hal-ka şeklinde inşa edilmiş birçok katta yer alan ve halkanın iç ve dış tarafında pencereleri olan hücrelerdeki mahkûmların bütün hareket-

lerinin, halka biçimindeki binanın ortasında bulunan ve mahkûmlar tarafından görülemeyen gardiyanlar tarafından gözetleme kulesinden sürekli izlenebildiği cezaevi modeli olan “Panopticon” modelindeki gözetleme ortamının²⁸ kısmen de olsa günlük hayatımızda uygulandığı veya George Orwell’in “Bin Dokuz Yüz Seksen Dört” romanındaki hayali Okyanusya ülkesinde bütün vatandaşların sürekli ve eş zamanlı olarak tele ekranlar vasıtasıyla Big Brother (Büyük Birader) tarafından izlenip ihlâl oluşturan davranış veya konuşmalarının görülmesi veya duyulması halinde izlemeyi sağlayan cihaz vasıtasıyla doğrudan canlı olarak ikaz edilmesi ya da ihlâlin derecesine göre çok kısa bir zamanda görevlilerin oraya ulaşarak şahsı yakalayıp götürmeleri şeklindeki ütopyasının²⁹ kısmen gerçekleştiği düşüncesini oluşturabilmektedir.

Son zamanlarda basına yansıyan ve çeşitli illerde Valilikler veya Büyükşehir Belediye Başkanlıklarınca alınan kararlar gereği metro, otobüs, dolmuş ve taksi dolmuş gibi toplu taşıma araçlarına kamera ve ses kayıt cihazları yerleştirilerek bu araçlarla şehir içinde yolculuk yapan tüm vatandaşların ve şoförün görüntülerinin kayıt altına alınacağı ve bu görüntülerin on-line olarak oluşturulan merkez birimlere aktarılarak bir bakıma canlı izleme yapılacağına ilişkin haberlere³⁰ ba-

²⁸ Michel Foucault, “Hapishanenin Doğuşu”, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara-2015, 6. Baskı, s.295-298.

²⁹ George Orwell, “Bin Dokuz Yüz Seksen Dört”, Çev.: Celâl Üster, Can Sanat Yay., İstanbul-2015, 51. Baskı, s.25-27.

³⁰ İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığınca metro ve otobüslerin içini an be an kaydeden kamera takip sistemlerinin ardından tüm minibüs ve taksi dolmuşlara da kamera takip sistemi kurulmasına karar verildiğine ilişkin haber, “www.milliyet.com.tr/minibus-ve-dolmuslara-kamera-gundem-2425151”, 03.04.2017; Hürriyet Gazetesi, 03.04.2017 tarihli nüshası, sayfa 3, sütun 1. Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı EGO Genel Müdürlüğü’nün 06.01.2017 tarihinde yaptığı açıklamada, bünyelerinde bulunan tüm otobüs filosunun tamamını araç içi kamera sistemiyle donatıldığı ve otobüslerin içerisini her yönüyle rahatlıkla görebilecek açıda bulunan kamerayla kaydedilen görüntülerin on-line olarak Filo Güzergh Takip Ve Yönetim Merkezine iletildiğinin belirtildiğine ilişkin haber. “www.ego.gov.tr/tr/haber/4194/ego-otobusleri-kamera-sistemiyle-takip-altinda, 06.04.2017”.

Hatay Valiliğince, Hatay Büyükşehir Belediye Başkanlığı’na bir yazı gönderilerek tüm dolmuş, minibüs ve otobüslere kamera ve ses kayıt cihazı bulundurulması uygulamasına başlanması için 30.04.2017 tarihine kadar süre verildiğine ilişkin haber. “www.antakya gazetesi.com/minibus-ve-otobuslere-kamera”, 06.04.2017.

kıldığında, önceki bölümlerde izah edilen diğere görüntüleme yoluyla izleme faaliyetlerine³¹ ilaveten artık toplu taşıma araçlarına binen herkesin ininceye kadar görüntülerinin çekilmesi, kayıt altına alınması ve bunların yanı sıra da oluşturulan merkezlerde görevliler tarafından anlık olarak izlenmesi şeklinde yapılacak uygulamalar bu yönde düşüncenin oluşmasına elbette katkı sağlamaktadır.

Bu uygulamalarla ilgili açıklamalarda gayenin, diğere uygulamalarda olduğu gibi benzer şekilde öncelikle güvenliğin sağlanması ve bunun yanı sıra da gerektiğinde adli olayların çözümü için delil elde edilmesi olduğu ifade edilmektedir. Ancak güvenlik ve adli olayların çözümü gayesi yanında yapılacak uygulamanın özgürlükler ve hukuk güvenliğı açısından yaratacağı sorunlar ve bunlarla ilgili olarak da uygulama esnasında alınacak tedbirlerden hiç bahsedilmemekte, uygulamayı yapacak kurumlar tarafından bu konu gündeme getirilmemektedir.

Oysa içinde bulunduğumuz koşullar itibariyle ülkemizde olağan beklenti haline gelen terör saldırılarının artık New York, Paris, Berlin, Londra, Moskova, Stockholm gibi başlıca dünya kentlerinde de yapılabiliyor olması karşısında git gide artan güvenlik ihtiyacı nedeniyle gelişen teknolojinin sağladığı gözetleme imkanlarından yararlanma eğilimi ve uygulaması artarken, öte yandan da bu uygulamaların yarattığı sakıncalar da tartışılmaktadır.

Kamusal alandaki aktivitelerin özel olmadığı fikrinin ancak sözlüksel anlamda bir anlam ifade ettiği, bu bağlamda da “toplum içinde ayırt edilmeme hakkının” özel hayatın gizliliğine ilişkin haklardan birisi olması gerektiğı, zira bireylerin toplum içinde de rahat davranma ve bilinmeme hakkına sahip olduğu,³² bu hakkın da bireyler açısından özgür bir hareket alanı ve böylece açık ve yaratıcı bir toplum meydana getireceğı, ancak bunun olmadığı yerde kişilerin gittikçe birbirine

³¹ “Bölge Görüntüleme Sistemi”, “Plaka Tanıma Sistemi”, “Hız Ölçüm Sistemi”, “Kırmızı Işık İhlal Sistemi” vb.

³² Ayhan Bozlak, ABD Hukukunda Özel Hayatın Gizliliğı Hakkının Korunması, Beta Yay., 2015-İstanbul, 1. Baskı, s.117-118’e atfen Alan F. Westin, Privacy And Freedom, London:Boodlay Head.

benzeyen ve sonuçta da baskıcı ve sıkıcı bir toplumun ortaya çıkacağı³³ öngörülmektedir.

Nitekim 2013 yılında “10 Aralık Dünya İnsan Hakları” günü dolayısıyla 83 ülkeden aralarında 5 Nobel ödüllü yazarın da bulunduğu toplam 530 yazarın kitlesel gözetlemeye karşı yayınladıkları “Dijital Çağda Bir Demokrasi Savunması” başlıklı Manifestoda özetle; bireyin dokunulmaz bütünlüğünün demokrasinin taşı olduğu, bu bütünlüğün bedenin ötesinde olduğu ve bütün insanların düşüncelerinde, kişisel çevrelerinde ve iletişimlerinde gözetlenmeme ve rahat bırakılma hakkının bulunduğu, kitlesel gözetleme amacı ile devletler ve şirketler tarafından teknolojik gelişmelerin kötüye kullanımı yoluyla bu temel insan hakkının içinin boşaltıldığı, keza kitlesel gözetlemelerde her bir vatandaşın potansiyel şüpheli olarak görüldüğü ve tarihi miraslardan biri olan masumiyet karinesinin yaralandığı belirtmiş ve netice olarak da herkesin demokratik vatandaşlar olarak kişisel verilerinin yasal yollardan hangi ölçüde ve kimler tarafından toplanabileceğine, saklanabileceğine ve işlenebileceğine karar verme; bu verilerin nerede saklandığı ve nasıl kullanılacağı hakkında bilgi sahibi olma; verilerin yasal olmayan biçimlerde toplanması durumunda silinmesini sağlama hakkına sahip olması talep edilmiştir.³⁴

Bu manifestoda da görüldüğü üzere esasen özgürlüğü ön plana çıkaranların talebinin, güvenlik için gerekli olan görüntü tespiti faaliyetlerinin hiç yapılmaması olmadığı; ancak güvenlik için bu faaliyetler yapılır iken insan hakları çerçevesinde insana ait temel bazı hakların ihlal edilmemesine özen gösterilmesi beklenmektedir.

Bu bağlamda nasıl ki kişilerin canının, malının, din ve vicdan emniyetinin vb. maddi ve manevi varlıklarının hukuk normları ile korunmasına ilişkin duyulan inanç hukuk güveliğinin konusu ise, bu

³³ age. s.118’e atfen Christofer Slobogin, (2007) *Privacy At Risk: The New Government Surveillance and The Fourth Amendment*, The University of Chicago Press, Chicago and London.

³⁴ “www.hurriyet.com.tr/kultur-sanat/25322861.asp”, 10.04.2017; “www.bbc.com/turkce/haberler/2013/131210_yazarlar_manifesto”, 10.04.2017; “technoday.com.tr/dunyanin-en-onemli-yazarlarindan-kitlesel-gozetlemeye-karsi-manifesto”, 10.04.2017.

sağlanırken dokunulan “toplum içinde fark edilmeme, kişisel verilerin güvence altına alınması vb.” hakların korunması da hukuk güvenliği-nin konusunu oluşturduğu unutulmamalı ve her ikisi arasındaki den-genin gözetilmesi de ancak kamu otoritesi tarafından ve elbette usulü-ne uygun düzenlenen normlar marifetiyle özenle yapılmalıdır.

V. SONUÇ:

Günümüzde dünyanın pek çok bölgesinin ve ülkemizin içerisinde bulunduğuş iç ve dış politik ve askeri koşulların yarattığı atmosfere bağılı olarak artan terör eylemlerinin, keza ekonomik ve toplumsal koşulların da tetiklediğı artan suç işleme eğilimi itibariyle hem diğerkölkelerde hem de ülkemizde güvenlik ihtiyacı her geçen gün daha da artmakta ve bunun sağlanması için de kamu otoritesi tarafından teknolojik imkânlardan en üst seviyede yararlanılmaya gayret edilmektedir.

Ancak devletler tarafından bu yapılır iken elbette gerek adi suçlar yönünden gerekse de terör ve diğerkörgütlü suçlar yönünden failler tarafından da gelişen teknolojilerden yararlanılmakta, hatta devletin kullandığı teknolojik imkânları bertaraf edecek bazı teknolojik gelişmeleride kaydedebilmektedirler. Bu konu kimi zaman kısır döngü olarak da tezahür etmekte, kamu güvenliğini sağlamak yükümlülüğünde olan kamu organları ile suç organizasyonu yapanların karşılıklı hamleleri birbirini izleyebilmektedir.

Bu mücadelenin ortasında kalan sıradan vatandaşların sahip oldukları özgürlük alanları, kimi zaman kamu organları ve görevlilerince, kimi zaman da özel kurum ve kuruluşlar ya da gerçek şahıslar tarafından güvenlik kaygısı nedeniyle ihlal edilebilmektedir.

İşte bu makalede yapılan inceleme tam da böyle bir konuyu kapsamaktadır. Toplumda artan suç eğilimi karşısında hem suç işlenmesinin önlenmesi hem de işlenen suçların faillerinin tespit edilerek haklarında gerekli yasal işlemlerin yapılması ve neticede de yasaların öngördüğü cezai yaptırımların uygulanabilmesi için yukarıda detaylı olarak izah edilen teknolojik imkânlardan yararlanılmasına ihtiyaç bulunduğu kanaatindeyim. Ancak bu ihtiyacın varlığı ve gerekliliğı, anılan izleme ve gözetleme faaliyetlerinin nasıl yapılacağı, sınırlarının neler olacağı, verileri kullanma ve paylaşım kuralları, verilere ulaşma

sınırları, muhafaza süre ve kuralları, verileri silmeye ilişkin süre ve kuralları, kuralları ihlal edenler için cezai müeyyideler ve en önemlisi de objektif denetim yapılması vb. çok önemli konularda münhasır mevzuat düzenlemesi yapılmasına ve bu süreçlere ilişkin tüm faaliyetlerin hukuk devleti kriterlerine uygun olarak icra edilmesine engel teşkil etmemelidir. Ancak ülkemiz de dâhil olmak üzere genelde devletler bu konuda bilinçli ihmal yolunu tercih etmekte ve bu alanı mümkün olduğunca kuralsız bırakma eğilimi göstermektedir.

Oysa Anayasa'sında hukuk devleti olduğu yazan ülkemizin yasa koyucu iradesi, Anayasa'nın bu kriteri doğrultusunda düzenlemeler yapmak yükümlülüğündedir.

Kaldı ki hali hazırda genel düzenlemelere dayanarak bu uygulamaları yaptıkları anlaşılan kamu kurumlarının ise yönetmelik gibi ikincil düzenlemelerde, en azından hukuk devleti kriterlerine ve üst normlara aykırı olmayacak şekilde yukarıda belirttiğimiz uygulamaya ilişkin bazı kural düzenlemelerini yaparak hukuk güvenliğini temin edecek adımlar atması gerekmektedir.

Burada önemli olan husus, kamu güvenliği temin edilirken mümkün olduğunca özgürlüklerin daraltılmaması ve daraltılması gereken durumlarda ise uygulamanın özgürlükleri ve hukuk güvenliğini gözetken ve koruyan içeriğe sahip mevzuatla kurallara bağlanmış şekilde yapılmasıdır. Yoksa hali hazırda uygulandığı biçimde her isteyen kişi, kurum veya kuruluşun piyasadan kolayca satın alarak ve "kamuya açık alan" nitelemesinin arkasına saklanarak istediği sayıda ve özellikte görüntü alma ve kayıt cihazlarını dilediği gibi yerleştirip arzu ettiği sürede muhafaza etmesi şeklinde kuralları belli olmayan bir başıboşluk içinde uygulamalar yapıldığını gördüğümüz bu durumun, hukuk devleti kriterlerine uyumlu olduğunu söylemek pek mümkün görülmemektedir.

Bu bağlamda hiç kimsenin sürekli izlendiğini düşünerek huzur içinde yaşaması mümkün değil iken, bir de bu uygulamaların münhasır düzenlenmiş objektif kurallara göre yapılmadığını düşündüğümüzde, hem özgürlüklerin korunması yönünden insan hakları hem de hukuk güvenliği ve bunlara bağlı olarak da hukuk devleti yönünden sorunlu bir alanla karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz.

Tüm bunların çözümlenmesi asla zor bir iş olmayıp yapılacak iş, kamu kurumları yanında üniversiteler, barolar ve sivil toplum unsurlarının da katılımı ile geniş bir tabanda konuyu tartışmaya açıp dünyadaki olumlu ve olumsuz uygulama ve gelişmelerin incelenip temel oluşturacak bir yasa taslağı ortaya konularak, bu taslak ile ilgili görüşlerin toplanıp tartışılarak belki de diğer ülkelere örnek oluşturabilecek bir yasa veya mevcut bir yasa içerisine ilave düzenleme yapılması ve müteakiben de uygulamaya ilişkin ikincil düzenlemelerle konunun geliştirilip, zaman içerisinde yapılacak gözlemler sonucunda elde edilecek sonuçlara göre gerekli değişikliklerin yapılmasıdır.

Aksi takdirde 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü dolayısıyla İçişleri Bakanı tarafından yayınlanan mesajda³⁵ yer alan ve Türkiye'nin, bütün insanların insanca yaşam hakkını koruma noktasındaki asil duruşunu bugün olduğu gibi gelecekte de devam ettireceği yönündeki ifade, sadece mesaj içerisinde sözde kalmaya mahkûm olacaktır.

Kaynakça

- Bozlak Ayhan, ABD Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Korunması, Beta Yay., 2015-İstanbul, 1. Baskı, s.117'e atfen Alan F. Westin, Privacy And Freedom, London: Boodlay Head; s.118'e atfen Christofer Slobogin, (2007) Privacy At Risk: The New Government Surveillance and The Fourth Amendment, The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Foucault Michel, "Hapishanenin Doğuşu", Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara-2015, 6. Baskı, s.295-298.
- Orwell George, "Bin Dokuz Yüz Seksen Dört", Çev.: Celâl Üster, Can Sanat Yay., İstanbul-2015, 51. Baskı, s.25-27.
- Özbudun Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 8. Baskı, Yetkin Yay., Ankara 2004.
- Tanör Bülent/Yüzbaşıoğlu Necmi, 1982 Anayasasına Göre Anayasa Hukuku, 6. Bası, Beta Yay., İstanbul 2004.
- Yıldız Mete/Erkul R.Erdem, "Elektronik Göz Ve Türkiye'de Kameralı Hayat", "www.inet-org.tr/inetconf11/bildiri/97.pdf" (28.09.2016).
- 23.07.2005 tarih ve 25884 sayılı Resmi Gazete.
- 17.12.2004 tarih ve 25673 sayılı Resmi Gazete.
- 26.02.2016 tarih ve 29636 sayılı Resmi Gazete.

³⁵ İçişleri Bakanı tarafından, 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü dolayısıyla yayınladığı 2016/121 numaralı mesaj, "www.icisleri.gov.tr/icisleri-bakani-suleyman-soylunun-10-aralik-insan-haklari-gunu-mesaji".

- Anayasa Mahkemesi, KT:25.05.1976, E:1976/1, K:1976/28, AYMKD., S.14.
- Yargıtay 12'inci Ceza Dairesi, 03.04.2012, 2011/7345 Esas, 2012/8936 Karar sayılı ilâmı, Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bilgi Bankası (20.10.2016).
- TÜBİTAK Kamu Araştırmaları Destek Grubu (KAMAG), 1007-EGM-2013-01 Çağırılı No'lu Doküman, "tubitak.gov.tr/sites/default/files/1007-egm-2013-01.pdf", (06.10.2016).
- Jandarma Genel Komutanlığı'na 07.09.2015 tarihli, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne 13.10.2015 tarihli gönderilen iki ayrı bilgi edinme dilekçesi.
- Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 05.11.2015 tarih ve 93235275-54585-54601-(91234)/114/143738 sayılı cevap yazısı.
- Jandarma Genel Komutanlığı'nın 02.10.2015 tarih ve "Başvurunuz Hakkında" konulu ve bilâ sayılı cevap yazısı.
- Hürriyet Ankara, "Başkente Kameralı Koruma, 1078 Göz İzliyor" başlıklı haber, 24.09.2016 tarihli nüsha, s.3.
- Hürriyet Gazetesi, 03.04.2017 tarihli nüsha, sayfa 3.
- İçişleri Bakanı tarafından 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü dolayısıyla yayınlanan 2016/121 numaralı mesaj, "www.icisleri.gov.tr/icisleri-bakani-suleyman-soylunun-10-aralik-insan-haklari-gunu-mesaji".
- "kgys.ankara.pol.tr" (15.08.2015).
- "www.antalya.gov.tr/icerik/12/137/kent-guvenlik-yonetim-sistemi.html" (15.08.2015).
- "www.trabzon.pol.tr/sayfalar/MOBESE.aspx" (29.09.2016).
- "www.bayburt.pol.tr/Sayfalar/MOBESE.aspx" (04.10.2016).
- "https://www.egm.gov.tr/documents/performans 2013.pdf" (29.09.2016).
- "https://www.egm.gov.tr/EN/Pages/mobese.aspx" (29.09.2016).
- "www.mobese.gen.tr/hakkinda/"(04.10.2016);www.temateknoloji.com/cozumde-tay/14/Bolge-Goruntuleme-Sistemleri" (04.10.2016).
- "www.eskisehir.pol.tr/Sayfalar/kgys.aspx" (04.10.2016)
- "www.antalya.gov.tr/icerik/12/137/kent-guvenlik-yonetim-sistemi.html" (04.10.2016).
- "www.bursa.pol.tr/Duyurular/Sayfalar/Duyuru_1.aspx" (05.10.2016).
- "www.usak.pol.tr/Duyurular/Sayfalar/sehir_ici_trafik_uygulamaları.aspx" (05.10.2016).
- "kgys.ankara.pol.tr/goruntuleme_sistemi.php" (05.10.2016).
- "www.antalya.gov.tr/icerik/12/137/kent-guvenlik-yonetim-sistemi.html" (04.10.2016)
- "www.milliyet.com.tr/minibus-ve-dolmuslara-kamera-gundem-2425151", (03.04.2017).

“www.ego.gov.tr/tr/haber/4194/ego-otobusleri-kamera-sistemiyle-takip-altinda”,
(06.04.2017).

“www.antakyagazetesi.com/minibus-ve-otobuslere-kamera”, 06.04.2017.

“www.hurriyet.com.tr/kultur-sanat/25322861.asp”,10.04.2017.

“www.bbc.com/turkce/haberler/2013/131210_yazarlar_manifesto”, 10.04.2017.

“technoday.com.tr/dunyanin-en-onemli-yazarlarindan-kitlemel-gozetlemeye-karsi-manifesto”, 10.04.2017.